

DEFINICIÓ: SINONÍMIA, REFERÈNCIA A ALTRES DENOMINACIONS, AUTOREFERÈNCIA

El contingut d'aquest document està sotmès a una llicència Creative Commons d'ús obert, amb reconeixement d'autoria i sense obra derivada

<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/3.0/deed.ca>

© TERMCAT, Centre de Terminologia

Setembre de 2012

Definició: sinonímia, referència a altres denominacions, autoreferència

Sumari

Introducció	2
1. Recurs a la sinonímia	3
2. Referència a altres denominacions	5
3. Autoreferència	6

Introducció

En la redacció de qualsevol text (literari, d'assaig, periodístic, etc.) sol respectar-se el criteri estilístic bàsic d'evitar la repetició freqüent d'una mateixa paraula. En una definició terminogràfica, en canvi, aquest criteri queda relegat en un lloc molt secundari, si és que s'arriba a aplicar, ja que es dóna prioritat per sobre de tot a la univocitat, la claredat i la precisió.

La falta d'importància de l'estilística en les definicions terminogràfiques té diverses repercussions de consideració, que porten a plantejar-se almenys tres grans qüestions a l'hora de redactar definicions:

- És adequat recórrer a la sinonímia en les definicions d'un producte terminològic?
- Es poden tenir en compte criteris d'eufonia en la citació de denominacions?
- Si no cal evitar la repetició, la definició pot fer referència a la mateixa paraula que defineix?

Aquest document aborda totes tres qüestions en punts successius.

1. Recurs a la sinonímia

En contra del que succeeix en uns quants àmbits, en terminografia (i en lexicografia) la riquesa lèxica no és una virtut. Ben bé al revés: com que es pretén caracteritzar els conceptes d'un determinat domini amb el mínim nombre possible de paraules, amb l'objectiu de facilitar-ne la comprensió, justament el que es busca és referir-se sempre de la mateixa manera a una mateixa cosa. I això vol dir, en primer lloc, defugir la sinonímia.

Perquè una de les maneres més evidents d'aconseguir claredat i precisió és utilitzar *sempre* la mateixa denominació per al mateix concepte, un cop establert quina és la manera més adequada d'anomenar aquell concepte. Si no, si s'anomena una mateixa cosa de maneres diferents seguint criteris estilístics, s'està obligant l'usuari a conèixer totes les denominacions utilitzades, ja que, en cas de no conèixer-les, pot dubtar si es refereixen exactament al mateix concepte.

Aquest principi d'evitar la sinonímia en la redacció terminogràfica té conseqüències sobre totes les unitats lingüístiques de les definicions, siguin referències a termes o siguin paraules del lèxic comú:

- (1) **En els termes**, en cas que tinguin diverses denominacions sinònimes, *convé utilitzar sempre la primera denominació*, tant si està marcada com a més adequada com si, senzillament, és anterior en l'ordre alfabètic respecte a altres denominacions igual d'adequades. D'aquesta manera, es garanteix que totes les definicions facin servir la mateixa denominació per a referir-se a aquell concepte i, alhora, es facilita a l'usuari la localització de la fitxa de terme corresponent.

Per exemple:

A partir de la fitxa

accident de treball *n m*

accident laboral *n m*

NEGOCIACIÓ COL·LECTIVA Accident que té lloc pel fet de treballar o mentre es treballa, i que provoca una lesió corporal,

una definició que faci referència a aquest terme hauria d'utilitzar la denominació *accident de treball*, ja que és la primera alfabètica. Això invalida la definició següent:

indemnització *n f*

NEGOCIACIÓ COL·LECTIVA *Compensació econòmica que rescabala un treballador d'alguna circumstància laboral que li ocasiona un perjudici, com ara un acomiadament improcedent, un trasllat, un **accident laboral** o determinades despeses.

Seria preferible:

indemnització *n f*

→ NEGOCIACIÓ COL·LECTIVA Compensació econòmica que rescabala un treballador d'alguna circumstància laboral que li ocasiona un perjudici, com ara un acomiadament improcedent, un trasllat, un **accident de treball** o determinades despeses.

El criteri de recórrer sempre a la denominació primera d'un terme es deu exclusivament a qüestions metodològiques de redacció de definicions. Per tant, és del tot correcte fer servir els sinònims en altres contextos (si no, no tindria sentit que figuressin en la fitxa del terme) i, igualment, és ben possible que un terme tingui més d'una denominació, malgrat el que estableix la terminologia clàssica. De fet, avui en dia està generalment acceptat que la sinonímia denominativa existeix també en terminologia i que la tria d'una forma o una altra respon a escoles diferents, el grau de formalitat, l'àmbit geogràfic, etc.

- (2) **En les paraules i fins les construccions del lèxic comú**, en cas de sinonímia, és preferible *triar-ne una* i procurar utilitzar-la de manera sistemàtica en les diverses definicions d'un mateix producte.

A igual grau de precisió, se solen seguir els criteris de donar prioritat a les formes considerades principals en el diccionari normatiu (en el cas del català, el DIEC2-E¹), a les formes dialectalment més esteses i a les formes més usuals.

Per exemple:

En les definicions següents es denominen de manera diferent els mateixos conceptes de llengua general:

platja barra *n f*

TRANSPORT MARÍTIM *Platja formada a les lleres de poc cabal on penetra l'onatge i crea una barra de sorra on **trenquen les ones**.

barra litoral *n f*

TRANSPORT MARÍTIM *Barra longitudinal, de formació sedimentària, no gaire allunyada de la costa, que fa **rompre les onades** en condicions d'alta energia.

Seria més adequat triar una construcció de cada parell i utilitzar-la sense variacions en totes dues definicions.

---

¹ INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana* [en línia]. 2a ed. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2011.
<<http://dlc.iec.cat/>>

2. Referència a altres denominacions

Les denominacions d'un terme són paraules o grups de paraules fixades amb una determinada forma. Per tant, no poden estar subjectes a modificació, més enllà de les variacions de flexió pròpies de la categoria lèxica a què pertanyin (és a dir, flexió de plural o de femení en noms i adjectius, i flexió de temps, persona i nombre en verbs).

En definitiva, una denominació inclosa en una definició no és un text sobre el qual es pugui intervenir lliurement, sinó que té una **forma canònica inamovible**; l'única variació possible és que aquesta forma canònica, en cas de tenir **flexió**, ha de prendre una terminació o altra segons les exigències de la definició en què s'inclou.

Com a conseqüència, *no* és adequada cap de les possibilitats següents:

- Inserir elements a l'interior d'una denominació citada
- Substituir algun dels components per un altre de valor similar
- Escripturar la denominació per evitar repeticions amb la resta de la definició.

El fet de recollir una denominació de manera exacta i completa és una ajuda per a l'usuari, ja que així pot saber ràpidament sota quina forma ha de buscar la informació associada a aquella denominació, en cas que li calgui, sense necessitat d'haver-la de reconstruir o completar.

D'aquesta manera, a més, resulta més senzill el muntatge d'un hiperdiccionari que permeti accedir directament a la fitxa d'una denominació fent-hi clic des de qualsevol definició que s'hi refereixi; una denominació modificada, per contra, complicaria molt l'establiment dels enllaços necessaris.

Són exemples d'escurçaments inadequats els casos següents:

- Cas 1: Reducció de la denominació *planxa de neu* a *planxa* per motius estilístics (evitar la repetició per la presència de *neu* al final de la definició).

fals cantelleig *n m*

ESQUÍ ALPÍ *Posició en què els cantells dels esquís o la **planxa** no es claven a la neu.

→ ESQUÍ ALPÍ Posició en què els cantells dels esquís o la **planxa de neu** no es claven a la neu.

- Cas 2: Reducció de la denominació *cos de l'arc* a *cos* per motius estilístics (evitar la repetició amb el complement del nom posterior).

buirac d'arc *n m*

TIR AMB ARC *Buirac que es colla al **cos** de l'arc de politges.

→ TIR AMB ARC Buirac que es colla al **cos de l'arc** d'un arc de politges.

3. Autoreferència

Un dels principis bàsics de redacció de definició, es tracti de definicions terminogràfiques o de definicions lexicogràfiques, és que una definició no pot contenir la denominació corresponent al seu mateix terme. És a dir, que la definició de *biopeça*, posem per cas, no pot contenir la paraula *biopeça*.

Ara bé, la causa d'aquesta prohibició no és estilística sinó de circularitat: un usuari no podria saber quin és el significat d'una denominació si, per definir-la, s'hagués recorregut a aquesta mateixa denominació, ja que la definició continuaria contenint la denominació que l'usuari desconeix.

L'anomenada *prova de la substitució* ho demostra. Segons aquesta prova, una definició és correcta si, en un context determinat, podem substituir una denominació per la seva definició i el text continua tenint sentit i estant correctament construït. Fixem-nos que en el cas de circularitat esmentat, en canvi, l'aplicació de la prova de la substitució a la definició faria que tornés a sortir la denominació substituïda, i no hi hauria manera de trencar el bucle.²

Per exemple:

A partir de la definició

arreus *n m pl*

PENTATLÓ MODERN *Conjunt de corretges, brida i muntura que es posen a un cavall per muntar-lo amb **arreus**,

la prova de la substitució donaria aquest resultat:

arreus *n m pl*

PENTATLÓ MODERN *Conjunt de corretges, brida i muntura que es posen a un cavall per muntar-lo amb [un] <Conjunt de corretges, brida i muntura que es posen a un cavall per muntar-lo amb **arreus**>.

I així successivament.

Per tant, com que no és un problema estilístic sinó de circularitat, sí que és possible repetir la denominació en els dos casos següents:

- (1) En una **denominació sintagmàtica** (o sigui, composta de més d'una paraula), és adequat recórrer a la base del sintagma com a *descriptor*³, sempre que aquella base sigui efectivament el descriptor més adequat i que sigui, també, la denominació primera de la seva fitxa.

² Es tractaria d'una circularitat elemental. Evidentment, el problema de circularitat és força més complex de detectar quan dues o més definicions es van remetent les unes a les altres, de manera que no n'hi ha cap que estigui definida de manera independent; també en aquest altre cas, però, es considera inadequada.

³ El descriptor és la paraula que classifica el terme com a tipus o part d'un altre terme.

Per exemple:

Com que l'agnòsia corporal és un tipus d'agnòsia, és adequat que *agnòsia* figuri en la definició com a descriptor:

agnòsia corporal *n f*

→ NEUROCIÈNCIA **Agnòsia** caracteritzada per la impossibilitat de reconèixer com a pròpia la totalitat o alguna part del propi cos.

- (2) En cas d'**homografia**, sí que es pot utilitzar en una definició una denominació que sigui idèntica a la denominació que es defineix.

En aquesta situació, tampoc no es dona circularitat, ja que en realitat s'està apuntant a un altre terme que, pels motius que sigui, té una denominació coincident. Demostra que és un altre terme el fet que té una definició pròpia, diferent d'aquesta altra en què surt citat.

Per exemple:

Una definició com la següent,

neutròfil *n m*

BIOLOGIA CEL·LULAR Granulòcit amb grànuls citoplasmàtics

neutròfils,

és adequada perquè *neutròfil* apunta a una fitxa pròpia:

neutròfil -a *adj*

BIOLOGIA CEL·LULAR Dit de la cèl·lula o del component cel·lular que té afinitat i es tenyeix amb colorants neutres.

L'aplicació de la prova de la substitució a la primera definició, substituint *neutròfil* per la definició corresponent, donaria un resultat adequat:

neutròfil *n m*

BIOLOGIA CEL·LULAR Granulòcit amb grànuls citoplasmàtics <que tenen afinitat i es tenyeixen amb colorants neutres>.⁴

⁴ Per a la prova de la substitució, hem prescindit de la part inicial de la definició ("Dit de la cèl·lula o del component cel·lular"), perquè es tracta d'un element que no pertany pròpiament a la definició, sinó que explica a quin tipus de nom s'aplica l'adjectiu.